

Corvin János, 1489 körül

NEUMANN TIBOR

TRÓNHARCOK MÁTYÁS HALÁLA UTÁN

CORVIN JÁNOS ÉS JAGELLÓ ULÁSZLÓ
KÜZDELME A HATALOMÉRT

A középkor embere „zavaros időknek” nevezte azokat a hosszabb-rövidebb időszakokat, amikor – a központi hatalom megroppanása, vagyis általában az uralkodó halála miatt – a megszokott békés állapotokat országos szinten belharcok, helyi szinten erőszakos magánakciók váltották fel. Ez történt Mátyás király 1490. április 6-án bekövetkezett halála után is. A halálhír Bécsből elindulva széleseben járta be az országot, és akik hajlamosak voltak arra, hogy „a zavarosban halásszanak”, és ehhez némi fegyveres erővel is rendelkeztek, azonnal mozgásba lendültek.

A távoli Pozsega megyében például egy végvári harcokban edződött társaság már április 13-án ostrom alá vette egyik ellenfele várát, és az erősségben időző birtokos család nőtagjait fogságba ejtette. Vállalkozásuk nem volt túl kockázatos, hiszen az a tény, hogy Mátyás nem hagyott hátra törvényes örökös, mindenki számára egyértelművé tette, hogy háborús idők jönnek, ahol az efféle tetteket kivizsgáló bíróságok vagy nem üléseznek, vagy lehetetlenség érvényt szerezni döntéseiknek,

tapasztalt katonákra viszont nagy szükség mutatkozik. A Pozsegában önkényeskedő kalandorok később csatlakoztak is az egyik trónkövetelőhöz, aki bizonyára nem kérdezősködött korábbi tevékenységük felől.

Az ország számos részén történtek e napokban hasonló incidensek, vagyis az erőszak fellángolásával kezdetüket vették a „zavaros idők”. E helyzetben a néhai Mátyás megítélése – mai szóval „népszerűségi indexe” – hetek alatt látványos változáson ment át: a korszak híres történétírója, Antonio Bonfini meg is jegyezte, hogy a társadalom csaknem minden rétege, amely régóta nyögte a hódító király zsarnokinak tűnő uralmát, most visszasírta azt, mert akkor legalább béke volt. Ám a helyzet rendeződésére még közel két évet kellett várniuk. Ez az eseménydús időszak, amelyet a néhai kiváló történész, Kubinyi András teljes joggal nevezett két sorsdöntő esztendőnek, két szakaszra osztható: a Mátyás halálától az új király szeptemberi megkoronázásáig tartó interregnumra (király nélküli időszakra), valamint az 1492 elején lezáruló trónharcokra.

Mátyás halálának pillanatában a Bécsben tartózkodó főpapok és bárók – vagyis a királyi tanács – azonnal kezükbe vették az ország irányítását, élükön az özvegy Aragóniai Beatrix királynéval, valamint a király törvénytelen fiával, Corvin János herceggel. A helyzet válságos volt: az uralkodó halálával hatályát veszítette minden fegyverszüneti és békemegállapodás, így várható volt, hogy nemcsak a törökök, hanem a mátyási hódítások fő kárvallottjai, a Habsburgok – III. Frigyes császár (1440–1493) és fia, Miksa római király (1486–1519) – is támadásba lendülnek. Másfelől az is egyértelmű volt, hogy a trónra többen is bejelentik az igényüket, amiből könnyen az következhetett, hogy a királyválasztásból vesztesen kikerülő felek fegyveresen igyekeznek majd érvényt szerezni jogaiknak, s az ország külföldi csapatok hadszínterévé válhat.

AZ ÖZVEGY ÉS A MOSTOHAFIÚ

A kortársak alapvetően három uralkodóház igényeivel számolhattak: Mátyás hosszú éveken át munkálkodott azon, hogy a trónon Corvin János kövesse, akit számos tényleges és szimbolikus intézkedéssel a Hunyadi-ház egyetlen örökösévé nyilvánított. A hatályos nemzetközi szerződéseknek – a pápa által is megerősített 1463. évi bécsiúj helyi megállapodásnak – megfelelően azonban Szent István koronája törvényes örökös hiányában a császárt és fiát illette. Ennek érvényét a lengyel–litván Jagellók kérdőjelezték meg, akik Mátyás uralkodása alatt többször is kinyilvánították, hogy a Hunyadi-ház puccs-szerű uralomra jutását törvénytelennek tekintik. Mivel az ekkor regnáló lengyel király, IV. Kázmér (1447–1492) az utolsó, szerintük törvényes magyar uralkodó, V. László (1440–1457) testvérét, Habsburg Erzsébetet vette nőül, a vér szerinti leszármazás jogcímére hivatkozva mindenképpen valamelyik fiát szerette volna a magyar trónon látni.

A válsághelyzet rendezését az ország két leghatalmasabb politikai tényezőjének, Mátyás özvegyének és fiának teljesen nyilvánvaló érdekellentétei is nehezítették. Már Mátyás is látta, hogy Corvin trónra jutásának legnagyobb kerékkötője éppen Beatrix lehet, akit országszerte jelentős vagyonhoz – köztük mintegy tucatnyi várhoz,

illetve a számára nagy jövedelmet biztosító felvidéki és máramarosi bányavárosokhoz – juttatott, ráadásul a királyné rendelkezett a leggazdagabb magyar egyházi intézmény, az esztergomi érsekség teljes anyagi erőforrásával is, amióta 1486-ban elérte férjénél, hogy alig hétéves unokaöccsét, a ferrarai Estei Hippolitot nevezze ki az érsekség élére. E hatalom birtokában Beatrixnak a helyzet rendezésére irányuló szándéka magától értetődően nem volt figyelmen kívül hagyható. Mivel azt nem várhatta el, hogy a magyar rendek királynőt és ne királyt válasszanak, hatalmát egyféleképpen őrizhette meg: ha az új király feleségül veszi őt. Ez a szempont a királyjelöltek közül egynek a megválasztását azonban kizárta: saját mostohafiát.

A herceg győzelmi esélyei nem csupán mostohaanyja hatalmi ambíciói miatt voltak minimálisak. Igaz, mellette szólhatott volna sosem látott nagyságú birtokvagyonra, amely nemcsak a névadó nagyapa, Hunyadi János által összegyűjtött családi örökségből, hanem az apja által az 1480-as években neki adományozott több tucat uradalomból is állt, sőt még alapvetően királyi és nem családi eredetű várakat (Pozsony, Komárom és Tata) is magában foglalt. Ezt az eleve roppant birtokkoncentrációt még kiegészítették a megszállt területeken – olykor persze csak névlegesen – rendelkezésére bocsátott ausztriai várak és sziléziai hercegségek, elsősorban Opava (Troppau).

Egy ekkora magánvagyon kiváló alapja lehetett volna az erős királyi hatalomnak, s egyszersmind alkalmas eszköznek is tűnt ahhoz, hogy lehetlenné tegye az országban egy másik választott uralkodó számára a hatalomgyakorlást. Mégsem ellensúlyozta a herceg kárára megmutatkozó hátrányokat. Corvin megválasztása esetén az ország egyedül és lényegében esély nélkül került volna szembe az Ausztria, valamint Cseh- és Lengyelország felől várható többfrontos támadással (nem beszélve a török veszedelemről), míg valamelyik külföldi jelölt megkoronázása esetén legalább egy szövetséges ország ereje kiegyenlítettette volna a küzdelmet.

E racionális okon kívül fontos azt is hangsúlyozni, hogy a herceg apja intézkedései nyomán aligha örvendhetett a politikai elit körében nagy népszerűségnek: uralmának utolsó éveiben Mátyás minden kihalt főúri család

koronára visszaszálló uradalmait a királyfinak adományozta, ráadásul koholt vádakkal számos bárói birtokvagyonot kobzott el jogos birtokosaitól ugyanebből a célból. Ez bizonyára kiváltotta a király híveinek féltékenységét, akik így kevésbé részesültek jelentős adományokban, és elégedetlenséget szült a pórul járt bárói családok és rokonságuk körében.

Végül nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy Corvinnak királyként meg kellett volna küzdenie a tekintélyét – főként nemzetközi szinten – bizonyosan mérséklő törvénytelen származás szégyenfoltjával is. Az itáliai követek jelentéseiből egyértelműen kiderül, hogy a kortársak a háta mögött egyszerűen csak „fattyúnak” (bastardo) nevezték.

Az interregnum hónapjaira jellemző volt, hogy a legnagyobb tekintéllyel rendelkező főpapok és főurak rendszerint nem foglaltak egyértelműen állást egyik trónjelölt mellett sem, hanem egyszerre több vasat tartva a tűzben igyekeztek mindnyájuk felé készségesnek mutatkozni, hogy egyikük győzelme esetén se veszítsék el befolyásukat. Míg Beatrix királyné láthatóan mesterien szötte a hatalmi szálakat, a 17 esztendőes Corvin bizonyára nem látott át teljesen a királyi tanács tagok saját pozíciójukat féltő és talán önnön bizonytalanságukat is leplezni hivatott csalfa ígéretein. Alighanem már Bécsben is ő lehetett az egyedüli, aki reális esélyt látott trónra kerülésére, noha azt mindenki elismerte, hogy igényeit nem lehet egyszerűen lesöpörni az asztalról.

A KIRÁLYVÁLASZTÁS

A királyné, a herceg és a királyi tanács – a háborús övezetnek számító Auszriát főkapitányi címmel Szapolyai István szepesi grófra bízva – Bécsben hajóra szállt, és Mátyás holttestét kísérve elindultak a Dunán a magyar főváros felé. Útközben megálltak Komáromnál, ahol április 17-én kibocsátott leveleikkel összehívták a királyválasztó országgyűlést. Az ellentétes érdekek ellenére magától értetődő volt, hogy a nyugalom helyreállítása és Ausztria védelme érdekében az országnak minél gyorsabban koronás főre van szüksége. Az elkövetkező mintegy másfél hónap az országgyűlésre való felkészüléssel telt: a királyné birtokadományokkal igyekezett magához

láncolni minél több főurat, a herceg is szövetségeseket keresett, a főpapok és a bárók pedig részben hivatalos, részben titkos egyeztetéseket folytattak a megválasztandó király személyéről, mialatt mindnyájan igyekeztek minél nagyobb seregeket összegyűjteni, hogy tevékenyen beleszólhassanak a választásba.

Április 25-én Székesfehérváron örök nyugalomra helyezték Mátyást. Egyesek szerint a szertartás külsőségei nem voltak méltók a néhai király nagyságához, ami el is képzelhető, hiszen a közelgő háború előszele és az országban tapasztalható zűrzavar már meglegyintette a jelenlévőket. Azt azonban még ők sem sejtették, hogy a nagy király porhüvelye csak fél évet pihenhet sírja nyugalomában.

Nem sokkal ezután Mátyás király bizalmasa, a morva származású Filipec János kancellár, váradi püspök – amennyire sejteni lehet, Beatrix és az országnagyok legalább egy részének beleegyezésével – felvette a kapcsolatot Ulászló cseh királlyal (1471–1516), Kázmér lengyel király legidősebb fiával. Közvetítésével Ulászló már május elején maga mellé állította a Magyar Királyság Corvin herceg utáni leggazdagabb emberét, az Ausztriát kormányzó és így komoly katonai erővel rendelkező Szapolyait, azzal az ígérettel, hogy visszaváltja a lengyel koronának elzálogosított szepesi magyar területeket, és azokat a szepesi grófnak adományozza. Filipec püspök ettől kezdve minden erejével Ulászló megválasztásán munkálkodott, miközben a bárók egy jelentős része a királyné köré csoportosult.

Június elején Báthori István országbíró, erdélyi vajda irányítása mellett megnyílt az országgyűlés Rákos mezején. A közhangulat és az alapvető politikai szükségszerűség is azt kívánta meg, hogy a rendek polgárháború előidézése nélkül hozhassák meg döntésüket, vagyis hogy az új király mögött az egész ország egységesen fel tudjon sorakozni. Emiatt azonnal megindultak a tárgyalások Corvin János herceggel. Június 17-én sikerült tető alá hozni azt a megállapodást, amely garantálta a herceg számára elfogadható minimumot.

A rendek ebben kötelezték magukat, hogy ha nem a Hunyadi sarjat választanák királlyá, akkor is kezén hagyják az általa birtokolt uradalmakat, és

az új király a Magyar Királyságnak alávetett Bosznia királyává, Szlavónia hercegévé, valamint életfogytig Dalmácia és Horvátország bánjává nevezi ki. A későbbiek szempontjából döntő fontosságú volt, hogy a kezén hagyott végvárakból és az említett tisztségekből adódóan ő lett az Adriai-tengertől egészen a temesi ispánságig terjedő, mintegy 900 kilométeres török határszakasz védelmének első számú felelőse. Ez ugyan nagy politikai és katonai hatalmat biztosító feladat volt, ám ellátásához az ország segítsége nélkül még a Corvin-birtokok teljes jövedelme sem volt elegendő.

Az országgyűlés békés folyását két esemény zavarta csak meg. Az eddigiekben elmondottak alapján olybá tűnik, mintha a háttérben zajló folyamatok már kezdettől Ulászló megválasztása felé haladtak volna. A többi trónigénylő közül Habsburg Miksa római királynak bizonyosan nem volt támogatottsága az országgyűlésen, hiába tűnt igénycíme jogi értelemben sziklaszilárdnak. Ebben talán nem is a magyar nemesség hagyományos németellenessége esett a legnagyobb súllyal a latba, hanem a magyarok jogosnak tűnő féltelme, hogy megválasztása esetén Miksa az országot csupán eszközként fogja felhasználni nyugat-európai hatalmi terveihez. Abban bizonyosan egyetértés alakult ki, hogy az új magyar királynak Budán kell állandó lakhelyét kialakítania és udvarát tartania, amelynek megvalósulására Miksa esetében nem volt esély.

Komolyabb támogatást élvezett Ulászló öccse, János Albert lengyel herceg (lengyel király 1492–1501 között). Elsősorban Mátyás katonabárai és a nemesség számára tűnt alkalmas jelöltnek, mivel hadvezéri képességei közismertek voltak. Június 8-án egy – döntően a lengyel határ közeli megyékből, Sárosból és Zemplénből érkező – nemesi csoport hirtelen királyiá kiáltotta ki a lengyel herceget, amit ugyan a többség nem fogadott el érvényes választásnak, János Albertnek ugyanakkor jogalapot biztosított arra, hogy ettől fogva magát választott magyar királynak tekintve bevonuljon az országba.

A másik zavaró esemény Corvin János pálfordulása volt. A vele való szerződés megkötését követően megérkeztek szövetségesei és párthívei a Délvidékről, élükön Újlaki Lőrinc boszniai herceggel, akik elégedetlenek vol-

tak a megállapodással, ezért rábírták Corvint arra, hogy a királyi kincstárral és a Szent Koronával hagyja el a fővárost, talán éppen királlyá koronázása –

János Albert lengyel király

vagy másának a megakadályozása – érdekében.

A királyné és környezete, illetve a rendek ezt szabad királyválasztási joguk nyílt megsértésének tekintették. Beatrix a két kenyérmezei győztes, Báthori István és Kinizsi Pál mellé adta seregét, amely kiegészülve a többi országnagy csapataival, erőltetett menetben üldözőbe vette Corvin seregét. Az összecsapásra július 4-én a Tolna megyei Szabaton falu mellett, Csontmezőnél került sor, ahol a királyfi serege vereséget szenvedett: kincstárát és jogbiztosító okleveleit a győztesek szét-hordták, s ezzel füstbe mentek Corvin királyi ambíciói is. A csatából Pécsre elvonuló herceg kénytelen volt követei révén megerősíteni szándékát a június 17-i szerződés elfogadásáról. A Budára visszatérő győztesek újabb egyeztetéseket követően végül július 15-én, a reggeli mise után kihirdették döntésüket: királlyá választották Ulászló cseh királyt, azzal a feltétellel, hogy feleségül kell vennie Beatrixot.

DOBZSE LÁSZLÓ

Az olvasóban joggal merülhet fel a kérdés, miért éppen Ulászlót választották meg a magyar rendek 1490 júliusában. Különösen indokolt a kérdésfeltevés, ha felidézzük, hogy már kisiskolás ko-

runkban megismerkedünk Dobzse László szánalmasnak nevezhető alakjával. Jóllehet a róla szóló hagyomány több évszázados múltra tekint vissza és manapság is népszerű, ám az uralkodásra teljesen alkalmatlan, az országnagyok által bábként rángatott, együgyű, de legalább jószágos király mesébe illő alakja a valóságtól teljesen elrugaszkodottnak tűnik.

Az újabb történeti kutatások egyre inkább olyan jelenségekre és összefüggésekre mutatnak rá, amelyek jelentősen árnyalják az Ulászló személyiségéről és uralkodásáról alkotott képünket. Csak e torz hagyomány hitelesnek történő elfogadása esetén lehet levonni azt a közhelyszerű következtetést, mely szerint kizárólag az országnagyok önzése állt a 34 éves cseh király megválasztásának háttérében, ami a közkedvelt érvelés szerint egyenes úton vezetett a mohácsi tragédiához. Ráadásul ezt a képzelt rosszhiszeműséget még inkább szembetűnővé teheti az a tény, hogy a magyar vezető rétegnek Mátyás csehek ellen folytatott harcai során természetesen volt alkalma megismerni Ulászlót, és hiánytalan képet alkotni uralkodói képességeiről.

Noha az ország irányítói 1490-ben is hús-vér emberek voltak, akik nyilván nem szívesen hoztak saját érdekeik ellen való döntéseket, nehezen képzelhető el, hogy szánt szándékkal ártani kívántak az országnak. Végtere is egy 19 éves kormányzati tapasztalattal rendelkező, annak idején Mátyás támadásaival sikerrel dacoló, nagy nemzetközi tekintéllyel rendelkező uralkodóra szavaztak. Gyakran idézik azt a közhelyé vált forráshelyet, hogy a keménykezü Mátyás után a politikai elit tagjai olyan királyt kívántak választani, „akinek üstökét a markukban tarthatják”. Nem ismerik azonban az idézet keletkezésének körülményeit: e gondolat 1492 végén jelenik meg a székelek királynak címzett panaszlevelében, amelyben igyekeztek – bosszúból – minél több felségsértő kijelentéssel megvádolni és befeketíteni Báthori István erdélyi vajdát, aki rendteremtési céllal, a királyi prancsából vonult be hadseregével a Székelyföldre. Kétségtelen, hogy a nemzetközi hírű katonabárai volt 1490 nyarán az első számú „királycsináló”, a trónharcok idején pedig fővezérként hűségesen szolgálta Ulászlót, s ebből eredően már-már nyomasztó befolyással bírt

az ország kormányzatára, a király 1493 elején – céljai érdekében a széke-lyek panaszlevelét is felhasználva – mégis gond nélkül megnyirbálta hatalmát, mikor elvette tőle az erdélyi vajdaságot. Tehát ha mondott is valaha hasonlót Báthori, hamar rá kellett jönnie, hogy tévedett.

Az ugyanakkor kétségtelen, hogy 1490-ben az ország Mátyástól eltérő vérmérsékletű uralkodóért kiáltott. A döntéshozók többsége – vélhetően Báthori is közéjük tartozott – olyan királyt szeretett volna, aki nem szipolyozza ki az ország erőforrásait dicsőséges, de olykor öncélúnak tűnő nyugati háborúkkal. Nem férhet kétség ahhoz, hogy Ulászló személyisége távol állt a lovagkirály eszményétől: elődjétől eltérően nem szeretette a hadakozást, propagandája a békét, a rendet és az igazságosságot hirdette. Uralkodása összességében békekorszaknak tekinthető, és korántsem csak a személyiségén múlt, hogy a Magyar Királyság mind nehezebben vette fel a versenyt az egyre erősödő Oszmán Birodalommal.

Megválasztásában persze más, aktuális szempontok is közrejátszhattak: egyfelől a cseh–magyar perszonálunióval legalább névlegesen magyar uralom alatt maradhattak a Mátyás által elfoglalt cseh területek, másfelől remélhetően lehetett, hogy a király alkalomadtán fel tudja használni a nagy harcértékkel bíró cseh katonaságot az ország védelmében. A 16. század közepén alkotó cseh történetíró, Dubravius romantikus megjegyzését, mely szerint Beatrixnak már az 1479. évi olmutzi békekötés idején megakadt a szeme a jóképű ifjú Ulászlón, persze nem szabad komolyan vennünk, noha forrásaink valóban kiemelik a király megnyerő küllemét, személyiségét és fejedelmi habitusát.

Megválasztásával egy időben Ulászló már elérte a magyar határt, ahol az előzetes megállapodásnak megfelelően megvárta az ország nevében színe elé járuló és a választási feltételeket vele megerősíttetni kívánó országnagyokat. Miután ez július 31-én a Pozsony megyei Farkashidánál megtörtént, a választott király a fővárosba vonult, ahol augusztus 9-én, ünnepélyes bevonulását követően szimbolikusan is elfoglalta a trónt. A felhőtlen ünneplést két esemény zavarta meg: a király öccse, János Albert herceg hatezer fős lengyel haderővel ugyanekkor ért

Pest alá, de sem a cseh katonákkal megrakott város ostromát, sem a Dunán való átkelést nem kockáztatta meg, így a testvérével való eredmény-

II. Ulászló, „Dobzse László”

telen tárgyalásokat követően feltehetően utánpótlási nehézségek miatt kénytelen volt visszavonulni, de az ország területét nem hagyta el. Másfelől egyre aggasztóbb hírek futottak be arról, hogy a Habsburgok sereget gyűtenek és megindítják támadásukat az ausztriai területek visszavételére.

Az egyre nehezebbé váló helyzetben az udvar azonnal szétküldte a meghívókat a szeptember közepére kitűzött székesfehérvári királykoronázásra – a magyar hagyományok szerint ez ugyanis döntő tekintélykülönbséget biztosított volna Ulászló számára a többi trónkövetelővel szemben. A belpolitikai helyzetet némileg stabilizálta, hogy a király támogatói szövetségre léptek Corvin János pártjával, Ulászló pedig személyesen fogadta a királyi hódolatát.

A szeptember 19-én sorra kerülő koronázás után a Fehérváron időző rendek már a háború lázában égtek. Három részre osztották az országot: a nyugati megyéknek a németek, a keletieknek a lengyelek, míg a délieknek a törökök ellen kellett gyülekezniük. Törzsről és az ehhez szükséges adószedésről szavaztak, de félő volt, hogy nem lesz elég idő a felkészülésre. Habsburg Miksa Bécs és több környező vár visszafoglalása után Magyarország ellen készülődött, hogy megszerezze a trónt, nem törődve azzal, hogy az

ausztriai várak zöme magyar helyőrség kezén marad. János Albert ezalatt ostromgyűrűt vont Északkelet-Magyarország legfontosabb városa, Kassa köré. Mivel a kincstár kongott az ürességtől, Ulászló uralmát a kezdeti sikerek ellenére összeomlás fenyegette.

A HÁZASSÁGSZÉDELGŐ KIRÁLY

Visszatérve a fővárosba, a király kénytelen volt Beatrix királynéhoz fordulni segítségért. Hónapokkal korábban kötelezettséget vállalt arra, hogy feleségül veszi Mátyás özvegyét, de ez egyáltalán nem állt szándékában. A 33 éves Beatrix tizennégy évnyi házasság alatt sem ajándékozta meg örökösül Mátyást, akinek viszont született gyermeke más asszonytól, következésképpen nem fért kétség ahhoz, hogy a királyné meddő, ami egy cseh–magyar dinasztiát alapítani szándékozó uralkodó számára elfogadhatatlan hátrányt jelentett. Mivel azonban a pénzüke miatt trónja is ingadozott, és attól is tartani lehetett, hogy megcsalása esetén a házasságot sürgető Beatrix másik trónigénylő oldalára áll, Ulászló számára nem volt más lehetőség, mint a kényszerű házasság.

Tény és való: a király aligha volt büszke mindarra, amit dinasztikus és államérdekből ekkor cselekedett. Bakócz Tamás győri püspök, Mátyás egykori titkára segítségével, aki hamar legfőbb magyar bizalmasává vált, csapdát állított a királynénak. Először is tanúk – azaz néhány bizalmasa – előtt kijelentette, hogy csak kényszerből veszi nőül a királynét. Majd október 4-én kíséretével felkereste a királyné udvarát, ahol Bakócz, félrevonva a házassulandó feleket, tanúk nélkül összeadta őket. Három olyan körülmény is előállt, amivel később érvénytelenné kívánták tenni a házasságot. Egyfelől Ulászló titokban tartotta, hogy évekkorábban már távházasságot kötött Brandenburgi Borbálával, s noha a frigy nem valósult meg, azt nem érvénytelenítették. Másfelől a király a szertartás alatt Bakócz egyik kérdésére szándékosan rosszul válaszolt („akárom” helyett „igen”-nel). Végül az utolsó és legfontosabb tény az volt, hogy a királyi pár nem hált el a házasságot.

Ulászló különös gondot fordított arra, hogy a trónharcok idején egy éjszakát se töltsön el a királynéval. Ezt

úgy sikerült kiviteleznie, hogy rögtön a kézfogó után arra kérte az asszonyt, saját biztonsága érdekében vonuljon vissza a rosszul felszerelt Budáról a biztonságosabb Esztergomba, és házasságukat még ne hozza nyilvánosságra. Azt ígérte, hogy a harcok után nyilvánosan is feleségül veszi. Mindközben a király Bakócz úján titokban felvette a kapcsolatot a milánói hercegi udvarral, hogy feleségül kérje a korábban Corvinnal eljegyzett Sforza Bianka Máriát.

A házassági színjáték hatásosnak bizonyult. A királyné továbbra is a király rendelkezésére bocsátotta hadseregét, jelentős összeggel támogatta Ulászlót, adót vetett ki a bányavárosokra, és megsürgette a hatalma alatt álló megyékben az adószedést. Ulászló jelentős részben e támogatásnak köszönhetette, hogy 1490 végén elkerülte a bukást.

A HARCOK

A királynéval kötött házasság napján Miksa római király óriási, mintegy 17 ezer fős sereggel indult Bécsből a magyar határ felé. Mialatt az országban még éppen csak kezdetét vette az adószedés és a háborúra való készülődés, gyors egymásutánban elfoglalt több Vas és Zala megyei várat. Október végén már Veszprém előtt állt, ahol hosszas tárgyalás után rávette a veszprémi püspököt, hogy adja át neki várát, és csatlakozzon hozzá. Ulászló király Báthorit és Kinizsit rendelte Fehérvár védelmére, kezükre adva a rendelkezésére álló csapatokat, ő maga pedig Pozsonyba utazott, hogy a királynétól kapott pénz segítségével megegyezzen Mátyás zsoldosvezérével. Báthoriék azonban, felmérve, hogy nincs esélyük csatát vállalni Fehérvárnál Miksa jóval erősebb serege ellen, visszavonultak a főváros védelmére, így november 17-én a római király egy rohammal elfoglalta a koronázóvárost.

Mivel ő is egyre nehezebben fizette seregét, katonáinak szabad rablást engedélyezett. Zsoldosai nemcsak a polgárokat, hanem az egyházakat is kifosztották, ráadásul meggyalázták Mátyás király sírját. Mindez óriási felháborodást keltett az országban, és felerősítette a Miksával szembeni hangulatot. Ennek ellenére a Habsburg fejedelemség megállíthatatlannak tűnt. Seregeit a főváros ellen fordította, de katonái útközben a zsoldhátralékok miatt lá-

zongani kezdtek. Ráadásul hírek érkeztek arról, hogy a magyarok sikeresen megerősítették Budát, Ulászló pedig több ezer cseh veteránnal közeledik. Miksa ezért december elején úgy dön-

tött, hogy helyőrségeket hagyva az elfoglalt területeken, hadjáratát felfüggeszti és kivonul az országból, hogy a birodalomban pénzt szerezzen a folytatáshoz.

Ulászló karácsonyra valóban megérkezett Budára néhány ezer katonával. Előtte három napot időzött Esztergomban, ahol immár órákat töltött négy szemközt Beatrix társaságában, de az esti órák előtt mindig visszavonult szállására. Rejtély, hogyan érte el, hogy a tapasztalt királyné ne fogjon gyanút. Pedig Beatrix észrevette és nehezítette, hogy „férjének” címzett leveleire „királynénak” címzett válaszok érkeztek. Napokkal később Budán érte utol Ulászlót a várva várt hír, hogy követei Magyaróváron 1491. április 25-ig tartó fegyverszünetet kötöttek Miksával. Ezért hadai nagy részével a tél közepén Kassa alá indult, hogy felszabadítsa a hónapok óta lengyel ostrom alatt álló várost. Az állandó szél- és hóvihárban végrehajtott menetelés hatalmas katonai teljesítmény volt. A király február 14-én ért Kassa falai alá, ahol egyesülve Szapolyai István szepesi gróf 4500 fős seregével, immár 16 ezres ha-

dával számottevő fölénybe került János Albert herceggel szemben, és így komolyabb összecsapás nélkül kényszeríthette ki a békét. Magyar trónigényének feladásáért cserébe fivére sziléziai területeket és a lengyel, illetve a magyar trón megöröklésének halovány ígérletét kapta. Az ország közvéleménye kezdte elhinni, hogy Ulászlónak komoly esélye van trónja megszállására.

A király a tavasz beköszöntével visszatért Budára, hogy megszervezze a németek kezén lévő nyugati országrész visszafoglalását. Az egyedüli akadály ismét a pénzhány volt: Mátyás óriási összeggel maradt adósa zsoldoskapitányainak, amiatt Ulászló minden hadjárat előtt egyre nehezebb tárgyalásokra kényszerült velük. Végül júniusban megindult a németek elleni hadjárat. A fővezér Báthori István lett, de a fehérvári ostromgyűrűhöz hamarosan csatlakozott a király is. Mintegy másfél hónap ostrom után a német helyőrség megadta magát, és a király július 29-én bevonulhatott Fehérvárra. A hírre országszerte örömtüzeket gyújtottak. E pillanatban Ulászló volt nyertes helyzetben Miksával szemben: hadai egy részét azonnal továbbküldte Ausztriába, hogy visszaszerezze Mátyás hódításainak az előző évben elveszített részeit, főként Bécset.

Néhány nap múlva azonban ismét változott a helyzet: Ulászlót leterítette a mocsárláz, állítólag még halálhírére is keltették. Ez azzal járt, hogy a békével elégedetlen János Albert – bázisul használva az átmenetileg a kezén hagyott Sárospalotát, Eperjést és Kisszebenet – újra mozgolódnak kezdett Északkelet-Magyarországon, miközben baljós hírek érkeztek a török határvidékről is. Ulászló környezete kénytelen volt a fehérvári hadakat megosztani és minden frontra katonákat átcsoportosítani. Ebből adódóan az Ausztria elleni hadjárat legfeljebb a magyar pozíciók megerősödését hozhatta, látványos sikereket nem. A nem éppen kedvező helyzetben ugyanakkor III. Frigyes császár, Miksa apja béketárgyalásokat kezdeményezett Ulászlóval.

A POZSONYI BÉKE ÉS AZ EPERJESI CSATA

A magyar, a cseh és a német követek 1491 szeptemberében kezdték meg tárgyalásaikat az osztrák–magyar határszélen fekvő Pozsony városában. Az

első forduló a német fél – helyzethez mérten túlzó – követelései miatt nem járt eredménnyel: a felek visszatértek megbízóikhoz. A harcok ezt követően ismét fellángoltak: az ausztriai magyar offenzíva elakadt, Miksa viszont egyre fenyegetőbbben lépett fel néhány magyar helyőrség ellen. Mindezt tetézte, hogy az Északkelet-Magyarország védelmére küldött Szapolyai Istvánnak nem volt elegendő hadereje, hogy megállítsa János Albertet. A királyi udvar ezért úgy döntött, hogy elfogadja a német békeajánlatot. Újabb pozsonyi forduló után, november 7-én született meg a híres pozsonyi béke, melyet a hazai történetírás hagyományosan rendkívül kedvezőtlenül ítél meg, lényegében megaláztatónak tart.

Első ránézésre a főbb pontok valóban hátrányosan érintették Ulászlót és az országot: a királynak le kellett mondania Mátyás osztrák hódításairól, el kellett fogadnia, hogy névlegesen Frigyes és Miksa is használhatja a magyar királyi címet, valamint hadikárpótlás

címén jelentős összeg kifizetésére kötelezte magát. Cserébe a két Habsburg elfogadta Ulászlót Magyarország kétségbevonhatatlan, azaz ténylegesen uralkodó királyának, Miksa pedig köteles volt átadni a még mindig a kezén lévő magyarországi területeket. A szerződés – számos fontos részletkérdés mellett – kimondta, hogy ha Ulászló törvényes örökös nélkül hal meg, a trón Miksát vagy leszármazottait illeti.

Ha azonban végiggondoljuk a megállapodást, könnyen arra a következtetésre juthatunk, hogy ez – noha súlyos kompromisszumok árán – maga volt a realitás. A Habsburgok sohasem mondtak volna le az örökös tartományok akár csak egy kis darabkájáról sem, ami azt jelenti, hogy az 1490–1491-ben végbemenő „csiki-csuki játék” éveken keresztül folytatódott volna, ráadásul egy olyan területért, amely a háborús helyzet miatt jövedelmet alig termelt, ellenben a magyar kincstár számára a fenntartási és zsoldköltségek miatt megoldhatatlan terhet jelen-

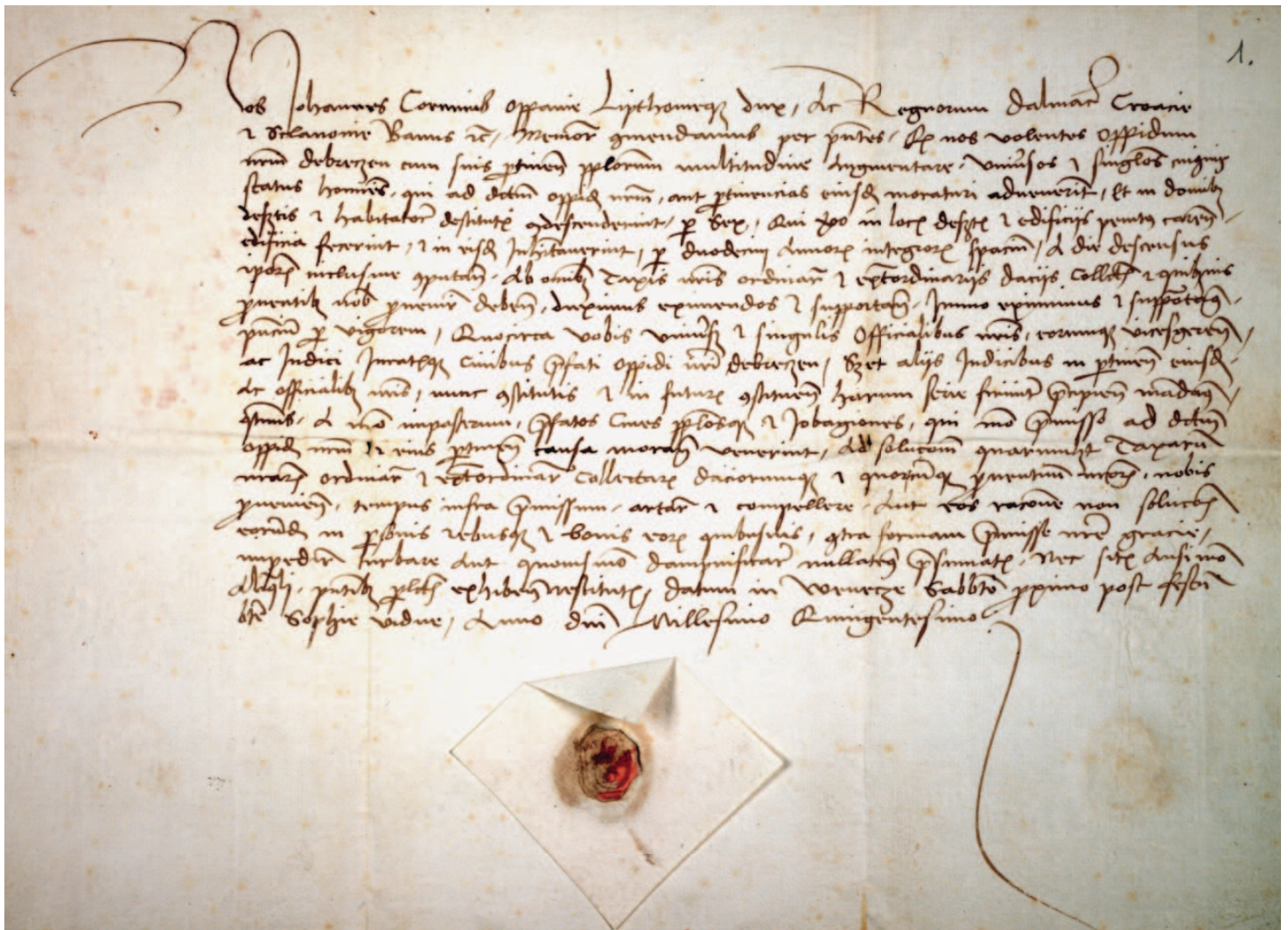
tett. El kell fogadnunk, hogy Mátyás valóban dicsőséges osztrák foglalásai kizárólag saját dinasztikus terveinek keretei között voltak értelmezhetőek, Magyarország nézőpontjából azonban csak állandósították a háborús helyzetet, és így még inkább sebezhetővé tette az országot a török fronton. Talán nem véletlen, hogy a pozsonyi magyar tárgyalóküldöttség vezetője Bakócz Tamás mellett Báthori István vajda volt, aki már Mátyás idején is arra biztatta urát, hogy a keresztény államok helyett inkább a török felé fordítsa fegyverét.

A pozsonyi béke nemcsak lerakta az alapjait az ulászlói békekorszaknak, hanem már rövid távon is hasznot haj-

---

A Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárában található oklevél, melyben Corvin János elrendeli, hogy Debrecenben az elhagyott házakba költöző lakosok 6, az új házakat építők 12 évig legyenek mentesek bármiféle adó fizetése alól

---

Baluszterpillér a budai várból
Jagelló címerrel (lent) és II. Ulászló király
monogramjával (jobbra)

tott: a magyar hadvezetés néhány ausztriai várból azonnal kivonta a helyőrséget, és Északkelet-Magyarországra irányította azzal a cseh zsoldoshaddal együtt, amelyet főkapitánya, a „Fekete” Haugvitz után ekkoriban kezdtek fekete seregnek nevezni. Szapolyai István és Haugvitz egyesült csapatai 1492. január 1-jén Eperjes mellett tönkrevérték János Albert lengyel seregét, ami a trónharcok utolsó katonai eseménye volt.

Az 1492. február 2-ra kitűzött és március végéig tartó országgyűlésen a rendek elé tárták a pozsonyi béke addig titokban tartott cikkelyeit. A szerződés nagy felháborodást keltett, különösen a nemesség körében, ami érthető is: Mátyás külhoni háborúhoz a magyar rendek jelentősen hozzájárultak, egyebek mellett a hadiadó többszöri megajánlásával. Az uralkodó és környezete ennek ellenére kerestül tudta vinni, hogy a főpapok, a bárók és az előkelők az ország nevében kiáltsák a béke betartásáról és a Habsburgok öröklési jogáról szóló hitleveleket. Végre újraindult a bíróságok munkája, kezdett visszatérni a rend a szokásos kerékvágásba.

A HUNYADI-HÁZ SORSA A JAGELLÓ MAGYARORSZÁGON

Eljött az ideje, hogy a király végre tisztázza kapcsolatát a királynéval. Annyi ígéretés és halogatás után Ulászló most már nagyobb kockázat nélkül kijelenthette, hogy meddősége miatt nem hajlandó feleségül venni Beatrixot, korábban is csupán kényszerből cselekedett. A királyné első haragjában közjegyző előtt sorolta fel mindazon kiadásait, amelyekkel hozzájárult Ulászló trónra jutásának, hatalma megszilárdításának és az ország védelmének költségeihez, egyszersmind rögzítette különös házasságának fontosabb momentumait is. Az általa elmondottakat a jelen lévő főpapok és bárók egy része is tanúsította, akik közül többeket talán szintén meglepetésként ért az a rafinált mód, amellyel a király kiját szotta a királynét.

A házasság ügyében aratott győzelem még hosszú ideig nem volt teljes. Beatrix pert indított az Apostoli Szent szék előtt, követelve, hogy Ulászló teljesítse házassági ígéretét. Az ügy a következő évek egyik legnagyobb diplomáciai küzdelmét hozta: Miksa római

király mindenáron igyekezett megakadályozni a frigy felbontását, hiszen Ulászló gyermektelen halála esetén ő örökölte volna a magyar trónt. A király és Beatrix között érthető okokból elmérgesedett a viszony, ami oda vezetett, hogy az 1490-es évek végén a király Beatrix birtokainak zömét lefoglaltatta. A szentszéki perben Ulászló sikere Miksa és az Aragóniai-ház diplomáciai törekvései miatt korántsem volt magától értetődő. Végül 1500-ban is csak az akkori európai nagyhatalmi helyzetnek köszönhetően tudta elérni a magyar diplomácia, hogy a pápa érvénytelenítse Ulászló mindkét házasságát, ami megnyitotta az utat az idősödő magyar–cseh király családalapítása előtt. Beatrix visszaköltözött Nápolyba, ahol 1508-ban fejezte be csalódásokkal teli életét.

Hasonlóképpen csalódásokkal volt kikövezve az ifjú Corvin János életútja is. Az új uralkodó és a herceg kapcsolata az elkövetkező években hullámzó volt. A királyi udvarban 1490 őszen is éltek a gyanúperrel, hogy a herceg nem marad hűséges Ulászlóhoz, mivel korábbi pártjának szinte minden tagja, illetve valamennyi familiárisa átpárolt Miksához, és ő is azért késett el a kaszai hadjáratból, mert a római király követivel tárgyalt. 1491 nyarán viszont már egyértelműen részt vett Ulászló oldalán a németek elleni harcban, neki volt köszönhető Zágráb visszafoglalása.

A hadjárat alatt és azt követően Corvin nem mulasztotta el hangsúlyozni, hogy saját hercegségét, Szlavóniát szabadította fel. Ám hamar csalódnia kellett: ahogy az udvar megtagadta a fiatal királyfitól a bosnyák koronát, ugyanúgy nem járult hozzá ahhoz, hogy Corvin korlátozott uralkodói jogokkal élhessen tartományában: a végrehajtó hatalommal rendelkező bán valójában mindvégig királyi tisztségviselő maradt. Mindazonáltal Corvin nemcsak birtokai, hanem hercegi presztízse miatt is messze kiemelkedett a magyar arisztokrácia soraiból. Apjától már 1479-ben megkapta a lipitói hercegséget, amely néhány felvidéki váruradalom birtoklását jelentette. Kezén maradt a kis opavai (tropau) hercegség is Sziléziában, amelyet – jöllehet sohasem keresett fel szemé-

lyesen – „Isten kegyelméből” való uralkodóként kormányozhatott, mígnem 1501-ben Ulászló királlyal magyarországi uradalmakra cserélte.

A királyfi az interregnum alatt pártja szervezése, utána pedig a török határ védelme miatt egyre inkább eladó-

sodott, az apja uralkodása idején nem egészen törvényesen elkobzott vagyonok korábbi gazdáit pedig mind pert indítottak ellene. 1493–1494 fordulóján Szapolyai István nádor és a zágrábi püspök szabályos magánháborút indított ellene. 1495-ben Corvin kénytelen volt lemondani hangzatos szlavón hercegi címéről (a boszniai királyságot sohasem kapta meg), cserébe a dalmát–horvát–szlavón bánágságot.

A királyi udvar az aktuális belpolitikai helyzetnek megfelelően hol őt, hol ellenfeleit támogatta, de a kincstár állandó deficitje miatt gyakran magára

hagyta a herceget a déli határ védelmében. Corvin 1496-ban feleségül vette Frangepán Beatrix grófnőt, akinek apjával és további horvát főurakkal együtt még ez évben összeesküvést szőtt Ulászló ellen, de a magyar udvar csírájában elfojtotta a szervezkedést. Emiatt 1498-ig a herceg gyakorlatilag kegyvesztett volt Budán. Ekkor kiegyezett Ulászlóval, és élete tartamára ismét megkapta a bánágságot. Élete vége felé több győzelmet aratott a török felett. Emelkedő népszerűségét arra igyekezett felhasználni, hogy 1503–1504-ben megszerezze magának a nádori tisztséget, az udvar azonban megakadályozta ebben. 1504 októberében hunyt el 31 évesen. Fél éven belül fiai, Kristóf és Mátyás, néhány évvel később pedig leánya, Erzsébet is követték a sírba, s ezzel kihalt a Hunyadi-ház.

És miért tekinthető a két, harcokkal teli esztendő „sorsdöntőnek”? Természetesen nem azért, mert Ulászló megválasztása miatt az ország „elindult a lejtőn”. Elsősorban azért, mert hosszú időre szűkítette a királyi hatalom mozgásterét. Mindenképpen érdemes hangsúlyozni, hogy Ulászló – részben éppen elődjének köszönhetően – már nem azzal a hatalmi bázissal rendelkezhetett, amellyel Mátyás élhetett. A királyi várak Corvin kezére kerültek, miáltal a királyi birtokok eltűntek nemcsak a herceg, hanem a Mátyás által érthetetlen módon rendkívül gazdaggá tett Szapolyaiak birtokvagyonához képest is. Az interregnum alatt ráadásul a királyi tanács a királyi jövedelemforrások jelentős részét zálogba bocsátotta, hogy elsősorban Ausztria védelmére egyes országnagyok katonákat fogadhassanak. Például a külkereskedelmi forgalomból a királyt illető adókat beszedő harmincadhivatalok közül a felvidékiek mindegyike Szapolyai István kezére került. Jöllehet 1493-tól kezdődően, a konszolidációs években az uralkodó sok mindent visszaszerzett az elveszett javak közül, a két sorsdöntő esztendő a kincstár rendkívüli eladósodását eredményezte. ♦

A szerző az MTA BTK Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa